

KRAKOWSKO-WILEŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE

Słowianie w monarchii Habsburgów Literatura, język, kultura

Tom 17
Kraków 2020

Słowianie w monarchii Habsburgów

LITERATURA, JĘZYK, KULTURA

Krakowsko-Wileńskie
Studia Sławistyczne

SERIA POŚWIĘCONA STAROŻYTNOŚCIOM SŁOWIAŃSKIM
TOM 17

Redaktorzy serii
Jan Stradomski
Marina Čistiakova

Słowianie w monarchii Habsburgów

LITERATURA, JĘZYK, KULTURA

Redakcja naukowa

Marina Čistiakova

Marzanna Kuczyńska

Jan Stradomski

**Instytut Filologii
Słowiańskiej**
Uniwersytetu Jagiellońskiego

KRAKÓW 2020

SERIĘ WYDAJE

Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

RADA NAUKOWA

Aleksander Naumow (Supraśl)
Sergejus Temčinas (Wilno)
Slavia Barlieva (Sofia)
Dragiša Bojović (Nisz)
Marzanna Kuczyńska (Poznań)
Krassimir Stantchev (Rzym)
Peter Žeňuch (Bratysława)

REDAKTORZY TOMU

Marina Čistiakova
Marzanna Kuczyńska
Jan Stradomski

REDAKCJA TEKSTÓW ROSYJSKOJĘZycznych

Marina Čistiakova

Wszystkie teksty złożone do tomu zostały zaakceptowane do druku
przez Radę Naukową na podstawie procedury *peer review*

RECENZENT TOMU

dr hab. Alicja Z. Nowak

© Instytut Filologii Słowiańskiej UJ, 2020

Publikacja finansowana przez Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego

PROJEKT OKŁADKI

Tomasz Sekunda

NA OKŁADCE

Paw Habsburgów, źródło: domena publiczna

ISBN 978-83-8138-169-7 (druk)

ISBN 978-83-8138-253-3 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381382533>

KSIEGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne.....	7
--------------------	---

ВИКТОРИЯ ЛЕГКИХ

Węgry среди русских святых:

Служба на успение прп. Ефрема Новоторжского.....	9
--	---

MARGARITA B. ŽIVOVA

Фигура и почитание св. Стефана (Иштвана) I,
короля венгерского, в русинских (карпато-русских)

„Месяцесловах” середины XIX – первой трети XX вв.....	35
---	----

PETER ŽEŇUCH

Cyrilské rukopisné pramene neliturgickej povahy
ako východisko pre poznanie jazykového

a kultúrneho obrazu o byzantsko-slovanskej tradícii na Slovensku.....	55
---	----

ALEKSANDER NAUMOW

Jak zostać prawosławnym (na podstawie <i>Trebnika</i> św. Piotra Mohyły).....	71
---	----

JERZY OSTAPCZUK

Warianty tekstologiczne Przedmów do Ewangelii

bł. Teofilakta Bułgarskiego jako podstawa do identyfikacji

wzoru tetraewangelii wileńskiej z 1644 roku.....	87
--	----

RYSZARD GRZESIK

Zeszyt węgierski *Testimoniów najdawniejszych dziejów Słowian*,

czyli Słowianie w oczach Węgrów.....	99
--------------------------------------	----

ANTONINA KURTOK

Węgierskie miejsca-symbole w literaturze chorwackiej XVI i XVII wieku.....	113
--	-----

КРАСИМИР СТАНЧЕВ

Габсбургская империя в политических идеях

болгар-католиков в XVII веке.....	129
-----------------------------------	-----

DARIUSZ CIOŁKA

Habsburgowie wobec ortodoksji w kontekście

duchowo-kulturalnym Kościoła unickiego w XVIII i XIX wieku.....	141
---	-----

MIROSLAW P. KRUK

Kilka uwag o XIX-wiecznych neobizantyńskich freskach
w cerkwi greckokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego
(dawnym kościele św. Norberta) w Krakowie.....153

MARIJA KLOBČAR

Ujet v politično izgnanstvo: Poljak Emil Korytko
in zbirka *Slovénske pésmi krajnškiga naróda*.....169

JITKA MÁCHALOVÁ

Społeczeństwo i kultura Europy Środkowej w czasach panowania
Rudolfa II w zwierniadle czeskiej beletrystyki historycznej XIX wieku.....185

BOHUMIL JIROUŠEK

Galicja w publicystyce Josefa Kalouska.....197

MARKÉTA ŠPAČKOVÁ

About Josef Bojislav Pichl's Interest in Polish Literature
and His Anthology *Společenský krasořečník český*.....211

PETER KARPINSKÝ

Personálna a sociálna deixa v prekladových textoch
habsburskej cisárskej a kráľovskej kancelárie.....225

SŁOWO WSTĘPNE

Trwające niemal sześć stuleci dzieje monarchii Habsburgów pozostają w nierozwalnej więzi z historią Słowian zamieszkujących rozległe terytoria, wchodzące w skład ich politycznej domeny. Tworzenie większych struktur państwowych w okresie od średniowiecza do czasów nowożytnych było zjawiskiem częstym i wynikało z wielu powodów. Najbardziej oczywiste wydają się pobudki osobiste, mające na celu realizację indywidualnych ambicji władców marzących o hegemonii i podbojach, a przez to o utrwaleniu pamięci w własnym panowaniu na kartach historii. Działania takie wynikały jednak także ze strategii politycznej i konieczności zapewnienia sobie polityczno-militarnej przewagi nad zagrażającym sąsiadem. W tym aspekcie motywowane były potrzebą gwarancji bezpieczeństwa osobistego i zamieszkujących podległe ziemie poddanych. Tak więc, na przestrzeni kilku stuleci liczne narody i wspólnoty etniczne z Europy Środkowej oraz Bałkanów wiodły samodzielny byt lub tworzyły większe struktury w ramach różnych spajających je dynastii. W tym regionie Europy już od wczesnego średniowiecza drogą tą poszli Arpadowie i Przemyślidzi, Piastowie i Jagiellonowie, a wreszcie energiczny ród Habsburgów. Stworzone przez tych ostatnich państwo (zwłaszcza złączona unią personalną Monarchia Austro-Węgierska) przez znaczną część dziejów było mozaiką narodów i kultur żyjących często we wzajemnym poszanowaniu języka, religii i obyczajów. Dzięki zręcznej polityce uniknięto chociażby pokusy językowej i religijnej unifikacji, mimo że łacina i niemiecki (w mniejszym stopniu także węgierski) stały się głównymi językami komunikacji społecznej (kulturalnej i urzędowej). Niemniej w praktyce posługiwano się też kilkoma innymi językami grup etnicznych, w tym również Słowian. Monarchia Habsburgów, podobnie jak Jagiellonów, nie była jednak państwem idealnym, musiała więc mierzyć się z koniecznymi w przypadku tak skomplikowanej struktury konfliktami na tle etnicznym i wyznaniowym, czy szkodzącym zwykle interesom państwa politycznym partykularyzmem.

Tym razem w tomie „Krakowsko-Wileńskich Studiów Sławistycznych” chcielibyśmy zaprezentować cykl prac poświęconych dziejom i dokonaniom Słowian zamieszkujących rozległe obszary Europy Środkowej i Bałkanów, którymi przez stulecia władali Habsburgowie. Są to artykuły naukowe opracowane w oparciu o referaty wygłoszone w czasie międzynarodowej konferencji nauko-

wej pt. „Słowianie w monarchii Habsburgów. Literatura, język, kultura”, która odbyła się w dniach 25–27 czerwca 2018 r. w Nowym Sączu w ramach organizowanych tam tradycyjnie przez Instytut Filologii Słowiańskiej oraz miejscowe Muzeum Okręgowe „Galicyjskich Spotkań Slawistycznych”. W wydarzeniu wzięło udział grono badaczy z kraju i zagranicy zajmujących się dziejami Słowian oraz innych narodów należących do Monarchii Habsburgów. We wspólnych badaniach podjęto próbę uzyskania odpowiedzi na szereg ważkich pytań, między innymi na to, na ile dominujący rzymski katolicyzm pozwalał rozwijać się kulturze protestanckiej, prawosławnej i żydowskiej, a niemiecko- i węgierskojęzyczna elita polityczna ograniczała (lub nie) rozwój kultury intelektualnej i duchowej narodów słowiańskich stanowiących w czasach istnienia cesarstwa połowę ludności w państwie. Szczególnie dziś, w czasach, gdy niemal codziennie stawiane są pytania o cel i zasadność pozostawiania państw członkowskich w ramach wielkiej wspólnoty Unii Europejskiej, wydaje się ważne sięgnięcie do przykładów i doświadczeń z historii, by przypomnieć, jak akceptacja pluralizmu językowego i wyznaniowego narodów imperium umożliwiła rozwój kulturalny i gospodarczy, jakie dzięki temu osiągnięto sukcesy, ale też, jakie popełniono wówczas błędy.

Mamy nadzieję, że niniejszy tom wpisze się doskonale w panoramę studiów slawistycznych prezentowanych dotychczas na łamach serii „Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne” wzbogacając naszą wiedzę na temat dawnej Słowiańszczyzny i jej różnorodnej kultury.

Redaktorzy tomu

